

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas complectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369547365

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369547365>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365>

LOG Id: LOG_0017

LOG Titel: Caput Octavum. Gramen aciculatum. Cussu cussu. - Agtste Hoofdstuk. Het Spelde-gras

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Hujus *Polygoni* litorea quædam obcurrit species, majora magisque flavescentia gerens folia, in litoribus prorepens arenosis sub fruticulis, cujus folia multo rugosiora sunt & articuli longiores, sed nullius usus.

Huc pertinet *Gramen anatum*, quod crassam gerit congeriem intricatæ radicis fibrosæ, quæ terræ firmiter inhæret. Ejus cauliculi plures simul ex radicibus propullulant, & undique plane incumbunt terræ per strata, acsi adglutinati forent. Ejus foliola sunt uti in *Polygono*, seu paulo longiora. Si cauliculi geniculati ad semi pedis circiter distantiam proreperunt, iterum sese erigunt ad semi pedis altitudinem, ac breves proferunt spicas, quæ in racemis dispositæ sunt, ac semen continent in angulosis capsulis instar *Sorgi*, primo viridibus, dein fuscis, quod semen albicat, ac maturum decidit, saporis dulcis graminei.

Hæc planta quam maxime frugifera est, plurimis gaudens spicis. Latine vocatur mihi *Gramen anatum*, Malaice *Rompot bebeck*. Baleyice *Padang buit buit*, in solo crescit argilloso, ac frequentissimum est ad oras camporum *Oryzæ*, ubi cænoscum est, ubi ejus semen in cæno decidens generat speciem quandam minorum *Limacum* Baleyice *Boeit boeit* dictorum. Anates quam avidissime hoc semen comedunt, quod in aqua ad ripas natantes deglutiunt.

Gramen ipsum a vaccis & equis depascitur, cultro etiam ex radice abscinditur, & anatibus objicitur.

Men heeft nog een strandsoort van dit *Polygonum*, met grooter en geel-groender bladeren, op zandige stranden onder groote ruigte lopende, welke bladeren veel ruiger en de leden langer zijn, voorts zonder gebruik.

Hier toe behoort het *Gramen anatum*, hebbende een digten klomp van een vazelagtige wortel, vast in de aarde houdende: zyne steelen komen veele uit de wortelen, leggen rontom plat ter aarde, met lagen boven maklender als of zy daar aan geplakt waren. De blaadjes zijn als aan Weggras of wat langer. Als de gekniede steeltjes een halve voet ver gekropen hebben, zoo regten ze haar op omtrent een halve voet, en dragen korte aairen, daar aan 't zaat zit druifsgewys, bestaande in boekige knopjes als birsse, eerst groen, daar na bruin, daar in een witagtig zaat schuilt, ook als birsse, 't welk ryp zynde uitvalt, zoet en grasagtig van smaak.

Dit gras is zeer vruchtbaar, en rontom vol van deze aairen. Het heet *Gramen anatum*, in 't Maleits *Rompot bebeck*, in 't Baleyits *Padang buit buit*. Het wast op een kleiagtige gront, en veel aan de kanten van de rystvelden, daar 't modderig is, alwaar zyn zaat in den slyk vallende, genereert een slag kleine aljkruiken; in 't Baleyits *Boeit boeit* genaamt. De Eenden eten het zaat gretig, 't zelve in 't water zweemmende, afweidende.

Het gras werd van buiten van koejen en paarden afgeveid, men snyt het met een mes van de wortel af, en werpt het de Eenden voor.

CAPUT OCTAVUM.

Gramen aciculatum. Cussu cussu.

Hæc est vilissima & difficillima Graminum species, quæ radicem gerit tenuem, durissulam, & transversaliter prorepentem, quæ duras tenuesque emittit fibrillas instar *Cyperus rotundi*, sed nullas profert glandulas, & terræ firmiter inhæret, hic & illic breves eriguntur culmi, fasciculum foliorum gramineorum formantes, quæ digitum circiter longa sunt, ac parum firma, non grati saporis, immo fere cænosa sunt, unde & a pecoribus non expetuntur.

Hi foliorum fasciculi tandem longos proferunt culmos, pedem vel ulnam altos, inferius articulatos, quorum quivis angustum sustinet foliolum, digiti articulum circiter longum: suntque porro recti, firmi, crassitiem habentes fili velorum: In vertice gerunt simplicem rectamque spicam, in multas angustas & fuscas spinulas distinctam, quæ primo parvos albosque exhibent flosculos, & qui dein in longum excrescunt, durum, & gracile semen instar illius *Cumini* vel *Chærophylly*, quod vestibus adhæret, si læviter modo adtingatur.

Nomen. Latine *Gramen aciculatum*. Malaice *Cussu cussu*, & *Djintam utan*. Ternatice & Amboinice quoque *Cussu cussu*. Baleyice *Badjang badjang*, Nostrates Belgi hanc vocant plantam *Bosluysen* seu *pediculos silvaticos* & *Koeskoes*. Species est *Graminis tremuli*, quale apud Gallos *Amourettes* vocatur, a Germanis *Spelten gras*.

Locus. In cunctis crescit planis & sterilibus campis, ventosis collibus, & juxta vias, in cunctis obcurrit Orientalibus insulis, in uno tamen loco frequentius quam in altero.

Dicitur in Ternata olim non reperiri, sed ibi introductum fuisse a *Bubulo* quodam, quem rex *Batsjam* dono dabat regi Ternatensi, cujus dorsum refertum erat semine hoc spinuloso, in quo sese circumvolvebat in ista regione. Quam maxime cavendum est, nulli excrescere in areis vel circa ædes vel in plateis, quum quam maxime multiplicatur per semen, nec facile tum eradicari potest.

Usus ejus fere nullus est, sed hic detegendum est tædiosum ludibrium, quod quis habet, si quis per campos vel in silvis procedat, ubi hoc gramen ad vias publicas crescit, quum prætereuntium vestibus hoc semen quam maxime inhæret, quod tædiosa patientia evelli vel cultro leniter abradi oportet, vel si inter plicas hæreat, quodvis semen evellendum est.

Sed

AGTSTE HOOFDSTUK.

Het Spelde-gras.

Dit is het veragstste en moejelykste onder alle grasen, hebbende een dunne bardagtige en dwers kruipende wortel, en daar aan harde, dunne vazelingen, gelyk den *Cyperus rotundus*, dog zonder klieren, en vast in de aarde houdende, hier en daar komen korte steeltjes voort, een vergaderinge van grasagtige blaadjes dragende, omtrent een gestrekte vinger lang, en wat styf, niet zeer lieffelyk van smaak, ja schier modderig, en daarom van 't vee niet begeert.

Deeze vergaderingen brengen eindelyk lange steeltjes voort, een voet of een elle hoog, beneden in eenige knietjes verdeelt, yder met een smal blaadje, omtrent een lid lang: voorts regt styf, zoo dik als zeilgaarn: op baren top dragen ze een enkelde regte aaire, in veele smalle en bruine stekels verdeelt, die eerst een klein wit bloeizel vertoonen, daar na werden ze lang, bard en mager, als mager *Comyn* of *Kervelzaat*, dog regt spits toegaande, en ligt afvallende, of aanklevende aan de kleeren, als ze in 't minste aangeraakt werden.

Naam. In 't Latyn *Gramen aciculatum*; in 't Maleits *Cussu cussu*, en *Djintam utan*; in 't Ternataans en Amboins, ook *Cussu cussu*; in 't Baleyits *Badjang badjang*; onze Duitzen noemen 't *Bosluysen*, en *Koeskoes*. Het is een soorte van 't *Gramen tremulum*, diergelyken men in 't Frans *Amourettes*, in 't Hoogduits *Spelten-gras* noemt.

Plaats. Het wast op alle vlakke en dorre velden, lugtige heuvelen, en langs de wegen, men vint het in alle de Oosterse Eilanden, dog op 't eene meer dan op 't andere.

In Ternaten zegt men, dat het 'er eertyts niet geweest zy, maar aldaar ingebracht is door een lompden *Buffet*, die den Koning van *Batsjam* schonk aan den Koning van Ternaten, wiens huid vol was van dit stekelig zaat, daar in hy zig op zyn land gewentelt hadde. Men moet in alle manieren daar voor zyn, dat het by niemant in zyn erven of omtrent de huizen of op straten opkome, want het vermenigvuldigt zeer ligt door 't zaat, en is alsdan moejelyk uit te roejen.

Gebruik. Men heeft 'er schier geen gebruik van, dog het moet alhier bekend gemaakt werden, wegens het verdrietige tydverdrijf, dat men bekomt, als men over 't veld gaat, of in 't bos daar dit gras overal aan de wegen staat, en den voorbygaande met zyn steekelig zaat met menigte in de kleeren steekt, 't welk men dan met een verdrietige patientie of zoetjes met een mes moet afschrapen, of zoo het in de ploegen zit zaat voor zaat uittrekken.

B 3

Maar

Sed quod pessimum est, spinulosum hoc semen tam profunde per vestes penetrat frictione & agitatione inter ambulandum, ut ad alteram vestium partem sese perforet, nec facile evelli possit, unde lintea alique tenues & subtiles panni perduntur, si vi evellere illud velimus, quod neque relinqui potest, quum per laminationem cutis dolorem excitet, & ambulationem prohibeat vel difficilem reddat, qui albis bracteis incidunt, hisce silvestribus pediculis tam dense obducti sunt, ut lintea distinguere nequeant: Glabris autem linteis non adhæret.

Hinc itaque fit, quod homines & animalia hosce pediculos dictos ex silvis deportent in vicos, ubi etiam late progerminant. In Ternatensi scripto bonum tamen inveniri hujus graminis usum. Hujus enim radices aquæ incoctæ exhibentur iis, qui putantur veneno esse infecti, quos has quoque radices cum Pinanga masticare oportet.

Tabula Quinta

Ad Figuram primam Gramen exhibet aciculatum, quod est Hudura Pullu, H. Malab. part. 12. Tab. 43.

Figura Secunda primam sinit Amboinensis Hippogrostis speciem.

Figura Tertia secundam ejus denotat speciem.

CAPUT NONUM.

Hippogrostis Amboinica. Rompot cuda.

Hippogrostis in Amboina duplex est. Primo vulgaris major, secundo minor species.

Hippogrostis major, est gramen articulatum, longa gerens firma & articulata genicula, non plane terrea incumbens, sed supra vicinas prorepentia herbas, atque ubi sepes adtingere potest, has etiam adscendit.

Inferiores articuli nudi sunt, ex viridi & fusco distincti colore, pedem vel sesquipedem alti, dein sese alternatim dividunt in laterales cauliculos, qui irregulares admodum & sinuosi excrescunt ad trium quatuorve pedum longitudinem, cuius superiori articulo folium adstat transversale, illi arundinis teneræ simile, sed glabrum, quatuor & quinque pollices longum, vix minimum digitum latum, nervo firmo medio, quoque magis ad summum, eo breviora sunt.

Supremum culmi simplicem gerit spicam, ultra digiti articulum longam, non apertam, sed ex pallide virentibus squamulis compositam, quæ sibi incumbunt, ac primo flosculos exhibent albicantes, qui dein interne pusillum formant semen, in teneris plantis culmi in longum & convolutum terminantur acutum folium.

Articuli terram tangentes radículas ipsi infigunt, vel si supra terram eleventur, longas emittunt barbas instar obtusarum spinarum. Primariæ radices raræ sunt, sed crassæ & fibrosæ fibrillis obsessæ, satis firmiter terram tenentes, ita ut prius abrumpi, quam evelli possint.

Secundo. Hippogrostis minor nil aliud videtur esse, quam major species Rompot bebeck seu Graminis anatis capite septimo descripti, si nempe in cultis & pinguibus crescat agris.

Terræ incumbit ad altitudinem binorum cum dimidio pedum, in culmorum summo multæ breves locantur ipicæ, digiti articulum circiter longæ, decem numero, alternatim supra sese invicem locatæ. Spicæ hæc sunt densæ & granulose instar Fagopiri teneri, pallide virentes, in hisce locatur album ac pusillum semen instar Panici, sique manibus teratur, facile decedit. Radices ejus sunt copiosæ fibrillæ instar graminis repentis vulgaris. Cauliculi inferioribus geniculis terræ incumbunt. Folia sunt uti in vulgari gramine, satis longa.

Nomen. Latine Hippogrostis Amboinica, seu gramen equinum; Malaice Rompot cuda; Ternatice Djela djela. Macass. Rucu; sed nimis generale nomen; Baleice Padang jerac; h. e. gramen amorum, quum amat crescere in desertis Oryzæ campis.

Locus. In umbrosis crescit locis, ac potissimum circa sepes, & ad fluminum ripas, ubi præcepsest, ubique in solo argilloso.

Ufus.

Maar dat het snoodste is, deze stekels dringen zoo diep in de kleeren, dat ze door 't vryven in 't gaan geheel aan de andere zyde doordringen, en niet wel uit te trekken zyn, waar door dan linne en andere fyne stoffen zeer beschadigt werden, als men ze met ongedult daar uit wil trekken; men mag ze ook daar niet in laten blyven, om dat ze met het steeken in de huid iemand het gaan moejelyk maken, die met witte linne kousen door 't velt gaan, komen 't huis zoo dik met deze bosluizen bevangen, dat men 't linnen niet bekennen kan: Op 't gladde stof hebben zy geen vat.

Hier door komt het dan, dat menschen en beesten deze luizen uit het bos in de Negorjen brengen, daar ze dan ook opkomen. In een Ternataans schriftje vind ik egter nog een goet gebruik van dit gras: wiens wortelen in water gekookt, die geenen werd te drinken gegeven, die men agt vergeven te zyn, die deze wortelen ook met Pinang moeten kaauwen.

De Vyfde Plaat

Vertoont in de Eerste Figuur het puntige Naaldegras, het welk is de Hudura Pullu, van de H. Malab. part. 12. Tab. 43.

De Tweede Figuur wyft aan de eerste soort van de Amboinsche Hippogrostis, ofte Paardegras.

De Derde Figuur vertoont de tweede soort daar van.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Het Amboinsch Paarde-gras.

Paardegras is in Amboina van tweederlei gedaante.

I. Het gemeene groote: II. Het kleine.

I. Het groote Paardegras is een geled gras, met lange styve en gemeene steelen, niet vlak op de aarde, maar op de naaste ruigte kruipende, en daar 't kan by komen, ook de Paggers opklimmende.

De onderste leden zyn kaal, uit den groenen en bruinen gemengt, een voet of een en een half lang, daar na verdeelen ze ben met beurten in zyde steelen, die zeer onordentelyk en bogtig loopen weder tot de lengte van drie of vier voeten; in ieder van de voorste knietjes staat een blad over dwars, het jonge riet gelykende, dog glad, vier of vyf duimen lang, schaars een pink breed, met een styve zenuwe in de midden, en hoe meer na vooren, hoe korter zy werden.

Het voorste der steelen brengt voort een enkele aaire, ruim een lid van een vinger lang, niet geopent, maar van bleekgroene schubben gemaakt, digt tegen malkander leggende, eerst een witagtig bloetzel vertonende, en daar na van binnen een klein zaat formeerende, aan de jonge struiken eindigen deze steelen in een lang t'zamengerolt en spits blad.

De knien, daar zy de aarde raken, wortelen wederom in, of zoo zy wat boven de aarde staan, schieten lange baarden uit als stompe doornen; de hooftwortels zyn weinige, dog met dikke en vezelige vazelingen bevangen, redelyk vast in de aarde houdende, zoo dat men ze eer afbreken dan uittrekken kan.

II. Het kleine Paardegras schynt niet anders te zyn, dan een groot slag van 't voornoemde Rompot bebeck of Gramen anatum, in 't zevende Hoofdstuk beschreeven, als 't op gebouwde en vette landen groeit.

Het leit op de aarde tot twee en derdehalve voeten hoog; aan 't opperste der steelen staan veele korte aairen, omtrent een lid van een vinger lang, tot tien stuks toe, in verwisselde ordre boven malkander geschikt. De aairen zyn digt, korrelig, gelyk de jonge Boekweit, doodsgroen, daar in schuilt een klein wit zaat, als Hirse of Pannikoorn, en als men 't met de banden vryft, valt het ligt uit. De wortelen zyn veele vazelingen gelyk het queekgras. De steelen leggen met haar onderste knien op de aarde, het blad is als gemeen gras, redelyk lang.

Naam. In 't Latyn Hippogrostis Amboinica of Gramen equinum; in 't Maleits Rompot cuda; op Ternaten Djela djela; op Macasser Rucu; dog al te gemeen; in 't Baleits Padang jerac, dat is Akkergras; om dat het op de verlatene Rystvelden gaarne waft.

Plaats. Het waft op schaduwtigste plaatsen, en lieft omtrent de beggen, en langs de waterkanten, daar 't steil is, overal in een kleiyge gront.

Gebruik.